Taurs

Vikipēdijas lapa

Šis raksts ir par izmirušu dzīvnieku. Par kalnu grēdu skatīt rakstu Taurs (kalni).

Taurs (*Bos primigenius*) ir liela auguma dobradžu dzimtas (*Bovidae*) savvaļas vērsis, kas izmira 17. gadsimta sākumā. Taurs kādreiz bija plaši izplatīts un apdzīvoja ne tikai Eiropas pļavas un mežus, bet arī lielāko daļu Āzijas un Ziemeļāfrikas. Līdz 12. gadsimtam tas bija sastopams arī Latvijas teritorijā,[2] par ko liecina arheoloģiskie izrakumi, latviešu tautasdziesmas un vietvārdi, kā Taurupe,[3] Taurene vai Taurkalne. Arheoloģiskie atradumi Rēzeknes pusē liecina, ka taurs Latvijas teritorijā ir dzīvojis jau pirms 10 000 gadu.[4]

13. gadsimta sākumā tauri bija sastopami tikai Polijā, Lietuvā, Moldovā, Transilvānijā un Prūsijas austrumos, bet 15. gadsimtā tauri dzīvoja vairs tikai Polijā. Atļauja medīt lielos dzīvniekus bija tikai aristokrātijai un īsi pirms izmiršanas tikai karaļa ģimenes piederīgajiem. Pēdējos gados tauri tika ganīti kā liellopi noslēgtos aplokos, tomēr to populācija neatjaunojās. Ir zināms, ka 1564. gadā Polijas karaliskajā ganāmpulkā ganījās 38 tauri.[1] Pēdējais zināmais taurs Eiropā nomira no vecuma 1627. gadā Polijā.[5] Tā galvaskauss ir apskatāms karalisko dārgumu muzejā "Livrustkammaren" Stokholmā.[1]

Taurs
***†Bos primigenius* (Bojanus, 1827)**

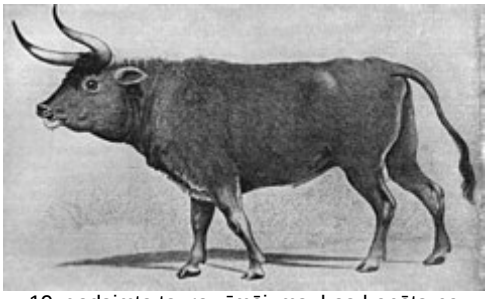

19. gadsimta taura zīmējums, kas kopēts no 16. gadsimta oriģinālzīmējuma[1]

Klasifikācija	
Valsts	Dzīvnieki (*Animalia*)
Tips	Hordaiņi (*Chordata*)
Klase	Zīdītāji (*Mammalia*)
Kārta	Pārnadži (*Artiodactyla*)
Dzimta	Dobradži (*Bovidae*)
Apakšdzimta	Vēršu apakšdzimta (*Bovinae*)
Cilts	Vēršu cilts (*Bovini*)
Ģints	Vērši (*Bos*)
Suga	Taurs (*Bos primigenius*)

Sinonīmi

Bos mauretanicus

Bos namadicus

Taurs Vikikrātuvē

Satura rādītājs

- Sistemātikas diskusijas
- Klasifikācija
- Taurs kultūrā
- Izskats
- Uzvedība
- Barība
- Taura pieradināšana
- Taurgovs
- Atsauces
- Ārējās saites

Sistemātikas diskusijas

Taura skelets, apmēram 9500 gadus vecs, atrasts Dānijā

Kārlis Linnejs mājas liellopus un taurus uzskatīja par vienu sugu un tos abus sistematizēja ar nosaukumu *Bos taurus* (Linnaeus, 1758). Viņš bija pārliecināts, ka liellops ir cēlies no taura.[1] Tomēr atmiņas par tauriem 18. gadsimtā bija gandrīz jau izzudušas, un starp zinātniekiem nebija vienprātības šajā jautājumā. Daļa zinātnieku uzskatīja, ka Eiropā ir dzīvojusi tikai viena savvaļas vēršu suga – sumbrs (*Bison bonasus*). 19. gadsimta sākumā arheoloģiskajos izrakumos atklāja lielu daudzumu tauru kaulu un vienu pilnīgu skeletu. Dabas pētnieks Ludvigs Bojanuss to nosauca par *Bos primigenius* (Bojanus, 1827).[1] Atrasto tauru kauli liecināja par milzīgiem dzīvniekiem, un tie bija tik atšķirīgi izmēros no mājas liellopiem, ka tos ilgstoši sistematizēja kā atšķirīgas sugas.

Mūsdienās visi zinātnieki piekrīt, ka *Bos taurus* un *Bos primigenius* ir viena suga. Tādēļ 1993. gadā tika ierosināts tauru zinātnisko nosaukumu mainīt uz *Bos taurus*, kā to bija nosaucis K. Linnejs. Tomēr daļa zinātnieku iebilda un uzskatīja, ka taura nosaukumu nevajadzētu mainīt un mājas liellopiem izņēmuma kārtā būtu jāsaglabā atšķirīgs zinātniskais nosaukums. Nosaukuma precizējumi tika veikti atkārtoti 2003. gadā. Balstoties uz jaunākajiem DNS pētījumiem, Starptautiskā zooloģijas nomenklatūras komisija (*International Commission of Zoological Nomenclature*) nolēma, ka taura zinātniskais nosaukums ir *Bos primigenius* un ka liellops kā taura pasuga ir jāsauc par *Bos primigenius taurus*. Šai sistēmai seko lielākā daļa sistemātiķu, mājas liellopu klasificējot kā taura pasugu. Bet joprojām daļa zinātnieku to turpina sistematizēt kā sugu *Bos taurus*.[1]

Klasifikācija

Tauram bija 3 savvaļas pasugas, bet mūsdienās ir 2 mājas liellopu pasugas:

- †**Tauru**s (*Bos primigenius*)
  - †Eirāzijas taurs (*Bos primigenius primigenius*), Bojanus, 1827
  - †Indijas taurs (*Bos primigenius namadicus*), Falconer, 1859
  - †Ziemeļāfrikas taurs (*Bos primigenius mauretanicus*), Thomas, 1881
  - Liellops (*Bos primigenius taurus*)
  - Zebu (*Bos primigenius indicus*)

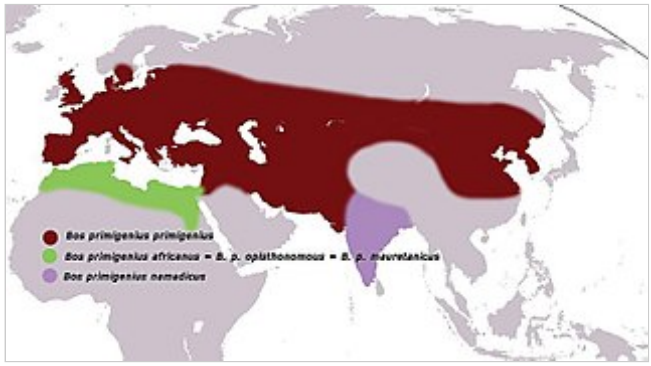

Brūnā krāsā Eirāzijas taura izplatība
Zilā krāsā Indijas taura izplatība
Zaļā krāsā Ziemeļāfrikas taura izplatība

Taurs kultūrā

Daudzus gadus uzskatīja, ka visā pasaulē saglabājies tikai viens taura attēls, tā saucamais Augsburgas attēls, kas zīmēts apmēram 1525. gadā.[6] Vēlāk taura zīmējumi tika atklāti arī alu zīmējumos, piemēram, Lasko alā Francijā. Taura attēls ir izmantots daudzu Eiropas valstu pilsētu ģerboņos un simbolikā, kā arī daudzi vietvārdi ir atvasināti no taura vārda ne tikai Latvijā, bet arī citās Eiropas valstīs.

Izskats

Taurs atgādina mūsdienu govi, tikai tas bija daudz lielāks kā mūsdienu mājas liellopi. Tas kādreiz bija lielākais Eiropas savvaļas pārnadzis.[6] Ilgstoši tika pieņemts, ka buļļu augstums skaustā bija 2 m, bet govīm 1,8 metri. Mūsdienās, izmantojot kāju augšstilba kaulus ir modelēts taura modelis, un šobrīd tiek uzskatīts, ka taura bullis

skaustā bija 1,6—1,8 m, bet govs apmēram 1,5 m.[1] To svars bija apmēram 1 tonna.[6] Tauram bija raksturīgs dzimumdimorfisms. Buļļi bija lielāki kā govis, un to ragi bija daudz garāki un masīvāki. Liela buļļa ragi sasniedza gandrīz 2 metrus.[6] Buļļiem spalva bija melna vai ļoti tumši brūna ar gaišāku svītru pār muguru, toties govīm un teļiem sarkanbrūna. Iespējams, gan buļļiem, gan govīm purni bija gaišāki kā ķermeņa matojums.[1]

Uzvedība

Taurs cīnās ar vilku baru

Tauru kaulu atradumi liecina, ka tiem patika uzturēties mitrās, pārplūdušās pļāvās un mitros, purvainos mežos. Tāpat kā liellopi tie spēja peldēt un migrējot sasniegt salas, kas neatradās pārāk tālu no krasta. Taura kauli ir atrasti, piemēram, Sicīlijā. Kādreiz Sicīlija ar šauru zemes strēli bija savienota ar Apenīnu pussalu. Kad Sicīlija kļuva par salu, tad laika gaitā Sicīlijas tauri kļuva par 20% mazāki nekā kontinenta radinieki. Spriežot par tauru dzīves veidu pēc Polijas tauru apraksta, tie ir dzīvojuši jauktos baros, kas sastāvēja no govīm, jauniem buļļiem un teļiem. Vecie buļļi ir bijuši vientuļnieki.[1] Tauriem riests ir bijis augustā, septembrī, bet teļi ir dzimuši vēlā pavasarī.[1]

Barība

Pavasarī un vasarā tauri, visticamāk, pārtika pamatā no zālaugiem, dažādām stiebrzālēm, ziedaugiem un koku lapām. Rudenī, kad zāles kļūst mazāk, tauri arvien vairāk sāka pārtikt no koku un krūmu lapām, zariem, augļiem, zīlēm, bet ziemā tie ēda arī koku un krūmu mizas. Ir zināms, ka Polijas pēdējie tauri ziemā tika piebaroti ar sienu.[1]

Taura pieradināšana

Par mūsdienu liellopa priekšteci tiek uzskatīts izmirušais taurs, kura izplatības areāls pagātnē bija ļoti liels. Taura dzimtene ir Indija, un tas ir dzīvojis Indijā jau pirms 2 miljoniem gadu. Vēlāk tas izplatījās Vidējos Austrumos, un tad sekoja migrācija virzienā uz Āzijas austrumiem. Eiropu tauri sasniedza pirms 250 000 gadiem. Pleistocēnā un holocēna sākumā tas bija sastopams lielākajā daļā Eirāzijas un Ziemeļāfrikas. Arheoloģiskie atradumi liecina, ka taura pieradināšana vienlaicīgi un nesaistīti notika gan Kaukāza dienvidos un Mezopotāmijas ziemeļos, gan Indijā apmēram pirms 10 000—8000 gadiem. Šajos reģionos tika izveidotas divas galvenās mājas liellopu līnijas: bezkupra liellops (*Bos primigenius taurus*) un kuprainais zebu (*Bos primigenius indicus*). Šo zinātnisko hipotēzi apliecina arī DNS pētījumi, kas pierāda, ka abas līnijas ir veidojušās nesaistīti viena ar otru.[7]

Taurgovs

Vācu zinātnieki brāļi Heki ir kļuvuši pazīstami ar to, ka 1920. gados uzsākuši vairāku izmirušu dzīvnieku rekonstrukcijas, selekcionējot no mājas dzīvniekiem savvaļas dzīvniekus. Tāds ir Heka zirgs, kas ir tarpāna rekonstrukcija, un taurgovs.

Izmirušo tauru sugu brāļi Luts Heks un Heins Heks uzsāka atjaunot, savācot kopā savvaļas govīm vislīdzīgākās mājas govju šķirnes. To mērķis bija iegūt dzīvniekus, kas maksimāli līdzinātos izmirušajiem tauriem un kas būtu spējīgi izdzīvot savvaļas apstākļos. Izveidoto šķirni starptautiski sauc brāļu Heku vārdā – Heka liellops (*Heck cattle*) vai Heka taurs (*Aurochs de Heck*), bet latviski – par taurgovi. Šie dzīvnieki nav

identiski izmirušajiem tauriem, tomēr tie ārēji ir līdzīgi, un tiem piemīt daudzas savvaļas dzīvniekiem raksturīgās īpašības. Taurgovis spēj izmantot uzturvielām nabadzīgu barību, tās ir izturīgas pret nelabvēlīgiem laika apstākļiem, tām ir labi organizēta bara struktūra, lai aizstāvētos pret plēsējiem kā vilkiem.[5] Īstenojot Pasaules Dabas Fonda programmu, 2004. gada februārī uz Latviju tika atvestas pirmās 23 taurgovis.[8]

Brāļu Heku selekcionētā taurgovs, attēlā bullis

Atsauces

1. «Aurochs - Bos primigenius» (https://web.archive.org/web/20090420140454/http://www.petermaas.nl/extinct/speciesinfo/aurochs.htm). Arhivēts no oriģināla (http://www.petermaas.nl/extinct/speciesinfo/aurochs.htm), laiks: 2009. gada 20. aprīlī. Skatīts: 2010. gada 25. aprīlī.
2. «Valodnieciskā paleontoloģija» (https://web.archive.org/web/20101014100506/http://www.liis.lv/latval/valoda/v6.htm). Arhivēts no oriģināla (http://www.liis.lv/latval/valoda/v6.htm), laiks: 2010. gada 14. oktobrī. Skatīts: 2011. gada 3. februārī.
3. «Taurupes pagasts» (https://web.archive.org/web/20100517034805/http://www.taurupe.lv/). Arhivēts no oriģināla (http://www.taurupe.lv/), laiks: 2010. gada 17. maijā. Skatīts: 2011. gada 3. februārī.
4. Iz muzeja vēstures (http://www.i-rezekne.lv/?page=4&p2=read&lang=lv&id=2407)
5. Zirgi un govis Dunduru pļavās (http://www.daba.gov.lv/public/lat/turistiem/apraksti/dzivnieku_versosana/zirgi_un_govis_dunduru_plavas/)
6. Taurs (Bos primigenius) (http://www.scritube.com/limba/letona/LATVIJAS-SARKANA-GRAMATA-UN-VI1952423921.php)
7. A Complete Mitochondrial Genome Sequence from a Mesolithic Wild Aurochs (Bos primigenius) (http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0009255)
8. «Papes dabas parka iemītniekiem jauni kaimiņi» (https://web.archive.org/web/20150509090030/http://www.pdf.lv/index.php?id=414&sadala=29). Arhivēts no oriģināla (http://www.pdf.lv/index.php?id=414&sadala=29), laiks: 2015. gada 9. maijā. Skatīts: 2011. gada 3. februārī.

Ārējās saites

- Taurgovs (http://baltictravelnews.com/?view=view_images&g_uid=2909&img_id=44715)
- Taurupes teritorijas vēsturiskā attīstība (http://www.ogresnovads.lv/lat/pagasti//vesture/)
- Tauru pēcteči atgriezušies Papes pļavās! (http://www.tvnet.lv/zala_zeme/daba/165799-tauru_pectec i_atgriezusies_papes_plavas)

Vikikrātuvē par šo tēmu ir pieejami multivides faili. Skatīt: ***Taurs***

Saturs iegūts no "https://lv.wikipedia.org/w/index.php?title=Taurs&oldid=3233951"

Šī lapa pēdējoreiz labota: 2020. gada 11. jūnijs plkst. 19.10.

Teksts ir pieejams saskaņā ar Creative Commons Attribution/Share-Alike licenci; var pastāvēt papildu ierobežojumi. Plašākai informācijai skatīt lietošanas noteikumus.